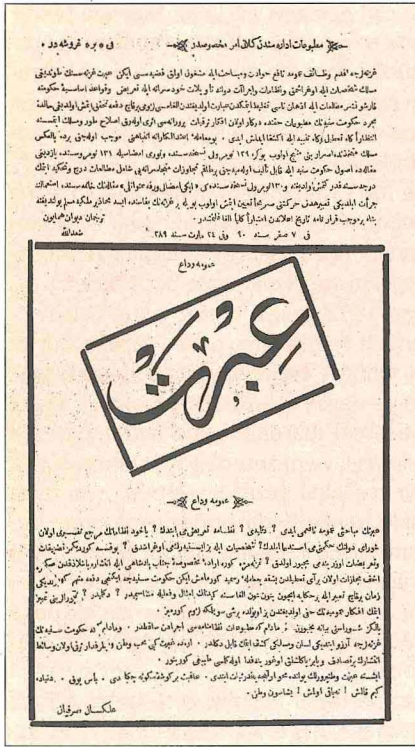

İbret'in kapandığını ilân eden duyuru (7 Safer 1290)

ynınlara göre çok farklı bir gazete hüviyetindedir. Süleyman Nazif'e de belirttiği gibi Avrupa'da yayımlanan *Hürriyet* gazetesinin nüshaları bile *İbret* gazetesi yanında sönük kalmaktadır. Öyle ki Nâmik Kemal'in *İbret*'in 30. sayısında yayımlanan "Reji" makalesi yüzünden devlet gazete aleyhine dava bile açmıştır (bk. nr.

39 vd.). *İbret*'te siyasi, iktisadi, kültürel konular ve yurt içindeki gelişmeler kadar dış haberler de yer alıyordu. Hükümetin yönetimi sert bir biçimde tenkit ediyor, yabancı basınla ülkede çıkan yerli ve yabancı dilli gazetelere cevaplar veriliyordu (Mustafa Nihad, s. 18-27).

Konuya Nâmik Kemal açısından yaklaşıldığında onun en önemli özelliğinin gazete yazarlığı olduğu söylenebilir. Çünkü Nâmik Kemal, birçok konuyu tahlilde sathî kalmakla beraber görüşlerini mümkün olduğu kadar bütün açıklığıyla gazete sütunlarına dökmüştür. İleri sürdüğü görüşlerin isabet derecesi tartışılmakla birlikte kendisine biçtiği rolü, yani makaleleriyle toplumu uyarma görevini eksiksiz yerine getirmekteydi. Nâmik Kemal *İbret*'teki makaleleriyle halkın ilgisini çeken, anlaşılması kolay, zevk ve heyecanla okunan en iyi gazete dili örneğini vermiştir. Nitekim onun üslubu gerek kendi döneminde gerekse daha sonraki yıllarda uzun süre taklit edilmiştir. Bu makalelerini "Evrâk-ı Perişan" adı altında kitaplaştırmayı düşünen Nâmik Kemal, bir emir-nâme ile bu teşebbüsünü engelleyen hükümetin tutumunu sert bir şekilde tenkit eden bir dizi yazıyı da yine *İbret* sütunlarında yayımlamıştır. Mustafa Nihat Özön, Nâmik Kemal'in ellinci ölüm yılı dolayısıyla hazırladığı *Namuk Kemal ve İbret Gazetesi* (İstanbul 1938) adlı çalışmasında onun *İbret*'teki yazılarının yaklaşık dörtte birini toplamıştır.

İbret koleksiyonuna ait bir kısım sayılar İstanbul kütüphanelerinde dağınık olarak, *Kevkeb-i Şarkî* adıyla çıkan ilk dönem sayıları birkaç nüsha eksiğiyle, Nâmik Kemal ve arkadaşları tarafından çı-

karıldığı döneme ait 132 sayılık bir koleksiyonu ise tam olarak Ankara'da Millî Kütüphane'de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebüzziya Mehmed Tefvik, *Salnâme-i Hadîka*, İstanbul 1290, s. 80, 82-83; a.mlf., *Yeni Osmanlılar Tarihi* (haz. Ziyad Ebüzziya), İstanbul 1973-74, I, 294-296; II, 121-142, 169-171, 173-176, 195-200, 205-227, 241-242; III, 405-440, 442-443, 451-476; Bereketzâde İsmâil Hakkı, *Yâdı Mâzî*, İstanbul 1332, s. 44-49 vd.; Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekâyi-i Mühimme* (haz. Nuri Sağlam), İstanbul 1997, s. 12, 14-15, 20-22; Selim Nüzhet [Gerçek], *Türk Gazeteciliği*, İstanbul 1931, s. 57-59; Mustafa Nihad [Özön], *Namık Kemal ve İbret Gazetesi*, İstanbul 1938; Pertev Naili Boratav, "Namık Kemal'in Gazeteciliği", *Namık Kemal Hakkında*, İstanbul 1942, s. 161-186; Şerif Hulûsî, "Namık Kemal'in Eserleri, Zeyl II. N. Kemal'in Yazdığı Gazete ve Mecmualar", a.e., s. 392-395; Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara 1943, s. 28-35; Mehmed Kaplan, *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1948, s. 83-89; Midhat Cemal Kuntay, *Namık Kemal (Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında)*, İstanbul 1949, II, 103-149; Ahmed Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1956), İstanbul 1985, s. 353-359; Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihi-ne Dair Bilgiler ve Hatıralar*, İstanbul 1962, s. 62, 64-65; Nâmik Kemal'in *Husûsî Mektupları* (haz. Fevziye Abdullah Tansel), Ankara 1967-86, I, 223-224, 228-230, 382-384; II, 218-220, 263-264; III, s. LIX-LX; Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, İstanbul 1970, I, 219, 220-223; Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Ankara 1971, s. 132-136; Hıfız Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1973, s. 21-33; A. D. Jeltjakov, *Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın*, İstanbul 1979, s. 89-91; M. Nuri İnüç, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul 1982, s. 228-242; Hasan Duman, *Katalog*, s. 164-165; Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul 1992, s. 39-42; İlhan Yerlikaya, *Basiret Gazetesi*, Van 1994, tür.yer.; Ziyad Ebüzziya, "İbret", *TA*, XX, 12-14; a.mlf., "İbret", *TDEA*, IV, 332-336; a.mlf., "Ebüzziya Mehmed Tefvik", *DiA*, X, 375; Fevziye Abdullah Tansel, "Ebüzziya Tefvik", *İA*, IV, 100-101; Vedat Günyol, "Matbuât", a.e., VII, 369-370; Ömer Faruk Akün, "Nâmik Kemal", a.e., IX, 61-63; Nesimi Yazıcı, "Hadîka", *DiA*, XV, 18-19.

NESİMİ YAZICI

İBRETNÂME

(عبرنامه)

Lâmîî Çelebi'nin

(ö. 938/1532)

tasavvufî ahlâkî menkıbe
ve hikâyelerden
meydana gelen eseri.

Lâmîî
Çelebi'nin
İbretnâme adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
İbrâhim
Efendi,
nr. 647)

cak Lâmiî Çelebi, mukaddimede kitabına *İbretnâme* adını verdiğini belirttiği gibi diğer eseri *Şerefü'l-insân*'da onu aynı isimle zikretmiş, bununla birlikte kitap *İbretnümâ* diye meşhur olmuştur. Kitabın sebep-i te'lif bölümünde Lâmiî Çelebi, 932 (1526) yılında Bursa'da bir gün düşüncelere daldığı sırada hâtiften bir ses işittiğini, bu sesin kendisine fetihlerden söz edip bir fetihnâme telifiyle Sultan Süleyman menâkıbı yazmasını telkin ettiğini anlatır. Bunu müjde olarak telakki eden müellif, menâkıb yazma cesaretini kendinde bulamadığından fetihleri kutlamak amacıyla ibretli hikâyeler yazmaya karar verir. Bu bölümden ayrıca Lâmiî'nin daha önceki fetihler, özellikle Belgrad (927/1520) ve Rodos (929/1522) kalelerinin alınışı için tarihler söylediği ve fetihnâmeler yazdığı da öğrenilmektedir (bugün mevcut olmayan bu fetihnâmeler için bk. Levend, s. 39, 43). Eserin bitiriliş tarihi de 932'dir.

İbretnâme'nin mukaddime kısmında on sekiz bin âlemle bunlar arasında meşhur beş âlem (avâlim-i hamse) ve ricâlü'l-gayba dair bilgiler yer alır. Bu bilgiler Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Hâce Muhammed Pârsâ, Şeyh Alâüddevle-i Simnânî'den verilen örneklerle zenginleştirilmiştir. İki bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünü tanınmış vefatları "tay-i zamân ve bast-ı mekân"la ilgili kerâmetleri oluşturur. Burada Abdullah b. Es'ad el-Yâfiî, Abdülkâdir-i Geylânî, İbnü'l-Fârîz, Ahmed er-Rifâî, Bahâeddin Nakşibend, İmam Ali er-Rizâ, Muhammed b. Hasan el-Askerî, Şeyh Müferrih, Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi süfilerden nakledilen yirmi bir hikâyeye yer verilir. İkinci bölümde ise merakları yüzünden başlarına çeşitli dertler gelen insanların hikâyesi anlatılır. Burada da Zenbil, Vahşi Âdem ve Zengiler, Beşir ile Nezîr, Eflâtûn-ı İlâhî, Hammâm-ı Nühtâk, Tûtî, Mâhân ve Fitne-i Gilân başlıkları altında yedi hikâye bulunmaktadır.

Lâmiî, eserin başında da belirtmiş olduğu gibi *İbretnâme*'yi yazarken herhangi bir sanat gayesi gütmemiştir. Kısa cümlelerle yazılan birinci bölümün daha basit bir anlatımı vardır. İkinci bölümde anlatım manzum parçalarla akıcı hâle getirilmiş, mensur kısımlarda çok basit de olsa seçici yer verilmiştir. Lâmiî Çelebi özellikle ikinci bölümde hikâye türüne has özelliklerden de faydalanmıştır.

İbretnâme, tasavvufî muhtevalı ve nefsi islah amacına yönelik hikâyelerden meydana geldiği için mev'iza türünün bir örneği sayılır. Kaynakları dikkate alındı-

ğında derleme bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Esasen bazı hikâyelerin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'nin sekizinci babında mevcut olduğunu müellifin kendisi de belirtir. İkinci bölümdeki hikâyeler ise bazı Türkçe eserlerde de geçmektedir. Bunlardan biri "Kırk Vezir Hikâyeleri"dir ("Eflâtûn-ı İlâhî" ve "Mâhân ve Fitne-i Gilân" dışındaki hikâyeler için bk. Kızıltan, s. 240, 248, 272, 286, 290). Buna benzer hikâyeler *Binbir Gece*, *el-Ferec ba'de's-şidde*, *Kelîle* ve *Dimne* gibi kitaplarda da yer alır. *Muhayyelât*'ın baş tarafında faydalandığı kaynaklar arasında *İbretnâme*'yi de zikreden Aziz Ali Efendi'nin "Ebû Ali Sînâ Hikâyesi"nde Lâmiî Çelebi'den istifade ettiği anlaşılmaktadır (Boratav, II, 55; Tietze, s. 266, 270, 311).

Birçok nüshası bulunan *İbretnâme*'nin biri tarihsiz ve eksik olmak üzere iki baskısı vardır. Tam olanı *Kitâb-ı İbretnümâ* adı altında 1273 (1856-57) yılında 303 sayfa olarak basılmıştır. Diğeri 89 sayfadır ve eserin yalnız birinci bölümünden ibarettir. Salih Gülerer, *Bursalı Lâmiî Çelebi-İbretnümâ (İnceleme-Metin)* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1988, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Levend, *Gazavatnâmeler*, s. 39, 43; Pertev Naili Boratav, "Le conte et la légende", *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden 1965, II, 55; Özege, *Katalog*, II, 649, 897; Hamit Burmaoğlu, *Lâmiî Çelebi Divanı: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni* (doktora tezi, 1983), Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi; Mübeccel Kızıltan, *Kırk Vezir Hikâyeleri I* (doktora tezi, 1991), İÜ Ed. Fak., s. 240, 248, 272, 286, 290; Nuran Tezcan, *Lâmiî's Güy u Çevgân*, Stuttgart 1994, s. 38-39; a.mlf., "Bursalı Lâmiî Çelebi", *TDe*, VIII (1979), s. 328-331; Andreas Tietze, "Aziz Efendis Muhayyelât", *Oriens*, I (1948) s. 266, 270, 311; Günay Kut, "Lâmiî Çelebi and his Works", *JNES*, XXXV/2 (1976), 5, 81; Abdülkadir Karahan, "Lâmiî", *İA*, VII, 13; B. Flemming, "Lâmiî", *El*² (Fr.), V, 655; Ali Alparslan, "İbretnümâ", *TDEA*, IV, 336.

GÜNAY KUT

İBRİ (العبري)

Burhânüddin Abdullâh (Ubeydullâh)
b. Muhammed b. Gânim
el-Fergânî et-Tebrîzî el-İbrî
(ö. 743/1342)

Fıkıh âlimi.

Tebriz'de doğdu. Hüseyinî ve Hâşimî nisbelerinden soyunun Kureys'e ulaştığı sonucunu çıkarılabir de İbrî nisbesini niçin aldığı bilinmemektedir. Bir müddet Sul-

tâniye'de ikamet ettikten sonra Tebriz'e yerleşerek vefatına kadar burada kadılık yaptı; ayrıca kâdilkudâtılık görevinde bulunduğunda da kaydedilir. Birkaç defa Bağdat'a gittiği bilinmekle beraber gidiş amacı ve orada kaldığı süre içindeki faaliyetlerine dair kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. İbrî 13 Receb 743'te (12 Aralık 1342) Tebriz'de vefat etti. Irak, İran, Azerbaycan ve Diyarbekir bölgelerinde ortaya çıkan ve altı ay kadar süren aşırı pahalılık dönemiyle irtibatlandırılarak ölümünün 742 Recebinde (Aralık 1341) olduğu da belirtilir (İbn Hacer, II, 433-434; Şevkânî, I, 412).

Aklî ve naklî ilimlerde, özellikle fıkıh usulü, fıkıh ve kelâmda geniş bilgi sahibi olan İbrî hem Hanefî hem Şâfiî fıkıhını öğrenmiş ve öğretmiştir. Bu sebeple kaynaklarda hangi mezhebe mensup olduğu konusunda çelişkili bilgiler yer alır. Takyyüddin et-Temîmî, Hanefî olduğunu kaydetmekte ve her iki mezhepte de eser kaleme aldığını belirtmektedir (*et-Tabakâtü's-seniyye*, IV, 428-429; ayrıca bk. Yâfiî, IV, 306; İbn Kâdî Şühbe, III, 31). İsnevî ise onun önce Hanefî iken sonradan Şâfiî mezhebine geçtiğini söyler (*Tabakâtü's-Şâfiyye*, II, 236). Bazı kaynaklarda, İbrî'nin eserlerinde yer alan birtakım ibarelerin Şîa mezhebine meyilli olduğu kanaatini uyandırdığı kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. Şerhu Tavâli'i'l-envâr min me'tâli'i'l-enzâr. Beyzâvî'nin kelâm ilmine dair eserinin şerhidir. Şehâbeddin Mübârek Şah adına telif edilmiş olup kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası mevcuttur (meselâ bk. Fas Hizânetü'l-Karaviyyîn, nr. 1296; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1656, Serez, nr. 1416, Fâtih, nr. 3044-3051, Ayasofya, nr. 2296, Esad Efendi, nr. 1226, Lâleli, nr. 2299; İÜ Ktp., AY, nr. 297, 4341, 5249; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, I, 533). **2. el-İzâh fi şerhi'l-Mişbâh.** Beyzâvî'ye ait *Mişbâhu'l-ervâh*'ın şerhi olup mukaddimesinde kelâmın mantık ilmine bağlı olduğu belirtilecek mantıkla ilgili mâlumat verildikten sonra kelâm konuları ele alınır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1674; TSMK, III, Ahmed, nr. 3394; Râgıb Paşa Ktp., nr. 793, 794). Kâtib Çelebi, İbrî'nin Nâsir b. Abdüsseyyid el-Mutarri'zî'nin nahve dair *el-Mişbâh* adlı eserini de şerhettiğini kaydederse de *Keşfü'z-zunûn* nâşiri dipnotta Beyzâvî'nin eseriyle karıştırılmış olması ihtimaline dikkat çeker (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1709). Ayrıca Süleymaniye Kütüp-